

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З СПЕЦКУРСУ “КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ МВС УКРАЇНИ” ПРИ ПІДГОТОВЦІ КУРСАНТІВ ВНЗ МВС УКРАЇНИ

О.П. Зеленська, кандидат філологічних наук

Актуальність культурологічної підготовки майбутнього фахівця системи МВС України зумовлена процесами модернізації, гуманізації та гуманітаризації освіти. Виникли умови, в яких особистість уперше усвідомила себе частиною світової культури, де на основі діалогу культур вона пізнає себе у своїй культурі, примножуючи культуротворчий досвід людства. Використання методу діалогу культур сприяє людському взаєморозумінню, що завжди призводить до координації, співробітництву та спільної діяльності.

Освіта, культурологічна підготовка, гуманізація, гуманітаризація, спецкурс, курсант, діалог культур.

Сьогодні культурологічна підготовка, культурологічна освіта є невід’ємною частиною навчання сучасного спеціаліста у ВНЗ, оскільки вона сприяє подоланню соціально-економічної та духовної кризи, забезпеченню високої якості життя народу, утвердження статусу країни у світовому співтоваристві у сфері освіти, культури, науки, високих технологій та економіки, створення основи для успішного соціально-економічного та духовного розвитку України.

Питаннями вдосконалення культурологічної підготовки майбутніх фахівців займаються В. Антофійчук, В. Багацький, В. Библер, В. Виткалов, О. Граб, О. Вознюк, В. Залеський, Л. Зеліско, Т. Зюзіна, М. Каранда, Н. Колеснікова, Л. Маслак, В. Маслов, С. Чабаненко та ін.

Однак проблема культурологічної підготовки фахівців системи МВС України, зокрема її методичні аспекти досліджені недостатньо і потребують свого подальшого аналізу та вирішення.

Метою спецкурсу "Культурологічна підготовка майбутнього фахівця МВС України" як однієї з дисциплін навчального плану є підготовка фахівця МВС України з гармонійно розвинутими соціально-суспільними, духовно-інтелектуальними якостями і глибокою професійною підготовкою, який має високі практичні навички організації фахової діяльності в установах МВС України відповідно до посадових обов’язків, що досягається не тільки утвердженням нової парадигми вищої освіти, впровадженням особистісно орієнтованих технологій навчання, індивідуалізацією навчального процесу, але й шляхом формування високоморальної особистості через систему культурологічних знань, навичок використання культурних цінностей у професійної діяльності.

Одним із завдань розробленого та апробованого спецкурсу є визначення загальних тенденцій і умов, що сприяють розвитку культурологічної підготовки в умовах гуманізації та гуманітаризації освіти. Проблема гуманізації освіти – прямий результат соціально-економічного розвитку суспільства, коли неминує виникати проблема суспільної згоди, заснованої на моральних, гуманістичних цінностях [6, с. 3]. Гуманізація освіти як система взаємоорганізованих цінностей передбачає створення певних умов, спрямованих на розкриття та розвиток здібностей людини, її самореалізацію, забезпечення через знання, що їх засвоює людина, її професійно-морального розвитку, формування соціально значущих орієнтацій та установок, залучення її до системи різноманітних суспільних відносин, в якій вона постійно засвоює та створює культурні умови свого існування, тобто визначає мету, зміст, організацію та засоби своєї життєдіяльності, а також характер взаємодії з іншими людьми, з середовищем. Отже, в центрі уваги системи освіти знаходиться людина, а метою освіти є розвиток і формування людської особистості, її творчого потенціалу та її самореалізація, усвідомлення свого особистісного достоїнства, свободи та відповідальності за результати своєї діяльності. Відповідно до культурно-історичної концепції Виготського Л. особистість є учасником історико-еволюційного процесу, виступає носієм соціальних ролей і має можливість вибору життєвого шляху, в ході якого вона здійснює перетворення природи, суспільства та самої себе [2, с. 258]. У XXI столітті всі ключові питання вирішує Яскрава Різностороння Особистість – людина з широким кругозором, енциклопедично освічена, людина творча, а отже з багатою уявою, обов'язково з гуманітарною жилкою [3, с. 163]. Гуманітарна парадигма освіти, що формується на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку науки, культури, освіти та виховання, доведених теорією та перевірених практикою знань, має відповідати потребам особистості, суспільства та держави [7, с. 268]. Гуманізація освіти полягає в оновленні змісту освітніх програм у плані посилення людинознавчого, біознавчого корпусів знань; у становленні освіти як головного цивілізаційного механізму [11]. Треба розглядати сучасні гуманізаційні можливості освіти, усвідомлюючи, що саме духовне, гуманістичне, людське і людяне є сутнісною основою в історії еволюції цивілізації, а відображення цих цінностей у системі природничо-наукового, фізико-математичного та соціо-гуманітарного знання є засадою освітнього та педагогічного впливу на формування особистості [5, с. 46]. Серед засобів гуманізації освіти знаходиться гуманітаризація навчання, об'єктом впливу якого є свідомість, світогляд людини, а результатом – збагачення її знань гуманітарними знаннями. Гуманітаризація навчання є надзвичайно важливою і необхідною, що визначається цілями вищої освіти, соціальними потребами на професійні та особистісні якості випускників та важливістю гуманітарних знань у житті та діяльності людини. Гуманітаризація освіти здатна і повинна стати засобом подолання розриву між природничо-науковими, технічними і гуманітарними знаннями, тобто механізмом і засобом переходу від технократичної мо-

делі освіти до освіти «культурно-навантаженої», культурно-детермінованої. Гуманітаризація освіти – це процес розширення можливостей для різностороннього розвитку особистості майбутнього фахівця, його самосвідомості і самореалізації, формування у нього гуманітарного підходу до життєвої самореалізації, а отже, і проектування форм соціальних відносин. Це шлях до олюднення всієї системи суспільних відносин, удосконалення культурного духовного обличчя особистості; це виховання молоді в дусі вищих ідеалів та цінностей, надання їм можливості самостійного досягнення успіху в нових реаліях [8, с. 40, 41].

Розглянемо загальну характеристику принципів відбору змісту й структурування навчального матеріалу спецкурсу.

Відбір змісту та форм засвоєння змісту спецкурсу курсантами багато в чому залежить від особистісних орієнтації викладача і його можливостей: специфіки, отриманої освіти, кола актуальної для нього літератури, професійного досвіду. Цей вибір повинен також бути зумовлений і особливостями сприйняття матеріалу курсантами, їх установками, готовністю і вмінням працювати в різних освітніх режимах, наявністю або відсутністю позитивного досвіду, індивідуальними можливостями в усвідомленні спецкурсу.

У кінцевому підсумку спецкурс "Культурологічна підготовка майбутнього фахівця МВС України" служить цілям створення передумов для максимально ефективного особистісного просування кожного курсанта у власному культурному розвитку, загальноосвітньому та професійному рівнях, оволодінні фундаментальними знаннями.

Необхідно відзначити, що на варіативність курсу, розширення і поглиблення його тематичних розділів будуть впливати й інші чинники, що відображають специфіку відповідного етапу розвитку системи вищої освіти.

Критеріями результативності засвоєння курсу можуть служити:

1. Розуміння курсантами різниці між буденним, науковим і культурно значущим соціальним знанням, сформованість орієнтації на соціокультурний розвиток, що виражається в читанні та усвідомленні спеціальної фахової, психологічної, філософської та іншої літератури, інтерес до аналізу різних фактів і явищ дійсності з фахової точки зору, активна участь у професійній діяльності.

2. Включення курсантів у процес самосвідомості з метою культурно-освітнього та професійного вдосконалення.

Зміст кожної теми заняття (наприклад, "Культурологія як наука", "Національно-етнічна своєрідність культур", "Культура, мистецтво, мораль у контексті морального та естетичного виховання майбутніх фахівців МВС України", "Культура особистості фахівців МВС України та шляхи формування духовних якостей офіцера" тощо) включає в себе не тільки теоретичні аспекти розглянутих проблем, а й практичні засоби й методи, що сприяють культурологічній підготовці курсантів вищих навчальних закладів МВС України.

Вивчення перших тем, наприклад, переслідує суто теоретичну мету і наповнює зміст когнітивною функцією культурологічної підготовки. Курсанти працюють над понятійним апаратом проблеми і дають визначення поняттям "культурологічна підготовка майбутнього фахівця МВС України", "професійна культура особистості", "професійна культурологія", "соціокультурний розвиток". Під час вивчення цих понять курсант знаходить для себе відповіді на такі запитання:

1. Історичні передумови виникнення культурологічного підходу до професійної підготовки майбутнього фахівця МВС України.

2. Сутність і структура культурологічної підготовки майбутнього фахівця МВС України.

3. Сучасний стан проблеми культурологічної підготовки майбутнього фахівця МВС України.

4. Семантика понять, що визначають структуру культурологічної підготовки курсантів вищих навчальних закладів МВС України.

У процесі вивчення спецкурсу курсантами широко використовувався метод діалогу культур. Діалог – одна з форм спілкування, пошуку об'єктивної істини у процесі поживалення обміну думками між співрозмовниками (особами, групами людей тощо) [10, с. 30]. Він є загальною основою людського взаєморозуміння, що завжди призводить до координації, співробітництву, спільної діяльності, та основою всіх мовленнєвих жанрів. Діалог – це саме реальне буття культури, її сутність, спосіб реалізації її функцій, це спілкування з культурою, реалізація і відтворення її досягнень, це виявлення і розуміння цінностей інших культур, спосіб присвоєння останніх, можливість зняття політичної напруги між державами та етнічними групами. Він – необхідна умова наукового пошуку істини і процесу творчості в мистецтві. Діалог – це розуміння свого "Я" і спілкування з іншими. Він всезагальний і всезагальність діалогу загальноновизнана [9, с. 9]. Зупинимось на деяких перевагах використання цього методу діалогу культур. Діалог – це завжди розвиток, він передбачає активну взаємодію рівноправних суб'єктів – і курсанта, і викладача, і тих суб'єктів культури, з якими вони вступають у діалог. Він може знімати напругу, створювати обстановку довір'я та взаємоповаги. Він виявляє прагнення суб'єктів до розуміння взаємовідносин різних поглядів, ідей, явищ і соціальних сил. У ході складного, багатозарового діалогу культур відбувається формування загальнолюдських цінностей [4, с. 141]. Діалог культур – це потреба у взаємодії, взаємодопомозі, взаємозбагаченні. Діалог культур виступає як об'єктивна необхідність, умова і засіб розвитку культур. Обмін духовними цінностями, знайомство з досягненнями культури інших народів збагачує особистість. При діалозі культур виникають проблеми розуміння, вживання в світ чужої культури. Такий діалог неможливий без певних образів культури як своєї, так і чужої. Людина вступає у діалог не тільки з іншою людиною, але й самою собою як з "іншою". Діалог культур реалізується в індивідуальному розумовому процесі, у курсанта прокидається самостійне мислення. Мислити – означає говорити з самим

собою, означає внутрішньо (через репродуктивну уяву) чути самого себе [1, с. 20]. Гуманітарне мислення певною мірою рівнозначне діалогічному мисленню. Діалог культур призводить до поглиблення культурного саморозвитку, до взаємозбагачення за рахунок іншого культурного досвіду і в межах певної культури, і в масштабах світової культури. У курсантів розвивається полікультурна комунікативна компетентність, що допомагає їм орієнтуватися в різних міжкультурних ситуаціях. Курсант має змогу визначити своє місце, роль і значимість у діалозі культур, усвідомити факт існування різних рівнозначних культур, виявити їх схожість та розбіжності. Діалог виступає як спосіб існування та саморозвитку курсанта в культурно-освітньому просторі.

Виклад матеріалу викладачем починається з постановки проблемних питань. Проблематизація знань виявляється дуже важливою, оскільки вона передбачає, що викладач не тільки розповідає курсантам про висновки науки, але й спрямовує їх на шлях відкриттів, таким чином роблячи їх співучасниками наукового пошуку. Використовуючи методику діалогу культур, яка повинна бути складовою частиною професійної культури фахівця, курсант веде діалог з групою. Діалог дає можливість визначити саму суть і смисл понять, що засвоюються і творчо формуються. Причому позитивним, на наш погляд, є те, що в процес навчання вводяться не тільки теоретичні концепції діалогу культур М. Бахтіна – В. Біблера, а й, спираючись на основні положення цієї теорії-методики, на конкретних заняттях, наприклад, "програються" окремі професійні теми. Курсантам, як приклад, запам'яталася сконструйована ними "суперечка" "на рівних" між відомими представниками різних епох, культур та поглядів. Причому ролі всіх великих мислителів виконували самі курсанти. Копітка підготовча робота курсантів з вивчення особливостей історичних епох, орієнтирів, ціннісних позицій мислителів дала свої позитивні результати на навчальному занятті.

Курсанти на основі актуалізованих знань з курсу історії робили висновки про те, що проблема становлення та розвитку культурологічного підходу до особистості була предметом дослідження ще з часів Сократа й Платона. Теза про те, що Платон, так само як і його вчитель Сократ, підійшов до вивчення взаємин між людьми не тільки з боку логіки, але і з боку культурології та етики, пронизувала всі заняття. У процесі вивчення тем спецкурсу курсанти займалися реферуванням різних історичних підходів до формування особистості, що дозволяє розглянути проблему культурологічного підходу до розвитку особистості від Сократа до сучасності. Курсанти з позицій розглянутих підходів вступали у суперечку між собою, керуючись ідеями, що розглядалися. Таким чином, відбувався насичений та ефективний навчальний процес, в якому голоси різних культур, що реально створили культурологічні теорії розвитку особистості, перехрещуються, обговорюються та аналізуються з різних сторін.

Потім курсанти переходили до вивчення сутності і структури культурологічної підготовки майбутнього фахівця МВС України.

Проведений аналіз філософської, історичної та психолого-педагогічної літератури дозволив їм зробити висновок про те, що культурологічна підготовка – це міра та спосіб творчої самореалізації особистості фахівця в різноманітних видах професійної діяльності, спілкування, спрямована на засвоєння, передачу і створення професійних цінностей.

Викладене уявлення сутності культурологічної підготовки дало їм можливість вписати це поняття до категоріального ряду: культура професійної діяльності, культура професійного спілкування, культура особистості фахівця МВС України.

Процес культурологічної підготовки фахівця МВС України розкривається перед курсантами як загальна характеристика різноманітних видів діяльності, забезпечуючи прояв закономірного розвитку потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, здібностей особистості щодо професійної діяльності. Курсанти дійшли висновку, що культурологічна підготовка – це поняття вищого рівня абстракції, яке конкретизується в поняттях "культура особистості", "культура професійної діяльності", "культура професійного спілкування".

Розвитку аксіологічного компонента сприяли заняття-практикуми та заняття-дискусії, на яких курсанти могли не тільки вільно висловлювати свої думки, але й, спілкуючись, розвивати морально-етичну та чуттєво-емоційну сфери своєї особистості.

Пропонуючи курсантам завдання для обговорення, ми виходили з того, що вони вже знайомі з твердженням І. Канта про примат моралі над знаннями та політикою і від них вимагається лише перенесення цих знань у нову ситуацію. Крім того, знаючи чесноти кантівської етики, можна знайти правильний шлях пошуку рішення, конструюючи його "кроки". Як показав аналіз результатів, близько 75% курсантів пішли саме таким шляхом – від чеснот моральної етики до затвердження примату моралі над "освітою" та "соціально-політичною" кон'юнктурою.

Таким чином, ми вважаємо, що завдання такого типу змушують курсантів шукати конструктивні рішення, формуючи власну духовно-моральну культуру, етику та людяність. У результаті проведених нами диспутів курсанти не тільки показували зразки вільного володіння словом, методикою переконання, приведення аргументів і доказів, а й виявляли свої морально-етичні погляди, культуру світосприймання, ерудицію та кругозір.

Отже, культурологічна підготовка допомагає зрозуміти процес розвитку культури в контексті світової цивілізації, культури як форми буття, сприяє формуванню світоглядних і поведінкових пріоритетів. Забезпечуючи вивчення культурологічного компонента у загальнофаховій підготовці курсантів ВНЗ системи МВС України, спецкурс "Культурологічна підготовка майбутнього фахівця МВС України" сприяє інтеграції та фундаменталізації професійної освіти. Інтегративність курсу в поєднанні з його прикладною спрямованістю створює ті природні зовнішні умови, в яких курсант з об'єкта професійної підготовки перетворюється на суб'єкт

соціокультурного розвитку. Зміст спецкурсу узгоджується зі змістом курсів “Історія України”, “Історія української культури”, “Теорія та історія держави і права України та зарубіжних країн”, “Українська мова за професійним спрямуванням”, “Іноземна мова за професійним спрямуванням” та доповнює їх, а також узгоджується з вимогами практики курсантів. Запропоновані методи та прийоми проведення занять із спецкурсу, зокрема метод діалогу культур сприяють розумінню доцільних педагогічних дій.

Список літератури

1. Библер В.С. От наукоучения – к логике культуры: два философских введения в двадцать первый век / В.С. Библер. – М.: Политиздат, 1990. – 413 с.
2. Выготский Л.С. Проблема возраста: Собр. соч. в 6-ти т. / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1984. – Т. 4. – 432 с.
3. Елистаров В.И. О пользе “идеализма” в образовании / В.И. Елистаров // Знамя. – 2006. – № 12. – С. 159-165.
4. Иванова С.Ю. К вопросу об этнокультурном взаимодействии // Северный Кавказ в условиях глобализации. – Ростов-на-Дону, 2001. – С. 140-144.
5. Касьянов Д. Філософські засади гуманізації освітнього простору в умовах нанотехнологічного розвитку суспільства / Дмитро Касьянов // Вища освіта України. – 2012. – № 2. – С. 43-49.
6. Кулюткин Ю.Н. Ценностные ориентиры и когнитивные структуры в деятельности учителя / Ю.Н. Кулюткин, В.П. Бездухов. – Самара: СамГПУ, 2002. – 400 с.
7. Лузік Е. Гуманітарна освіта в процесі підготовки спеціалістів профільних ВНЗ України: проблеми та перспективи / Ельвіра Лузік // Філософія освіти. – 2006. – № 2 (4). – С. 266-276.
8. Осипов В.Е. Проблемы гуманитаризации образования в техническом вузе [Электронный ресурс] / В.Е. Осипов, Н.Ю. Куценко. – Режим доступа: www.lib.tsu.ru/mminfo/000063105/319/image/319-039.pdf
9. Сайко Э.В. О природе и пространстве “действия” диалога / Э.В. Сайко // Социокультурное пространство диалога. – М., 1999. – С. 9-32.
10. Словник соціологічних і політологічних термінів: Довідник / Уклад.: В.І. Астахова, В.І. Даниленко, А.І. Панова та ін. – К.: Вища школа, 1993. – 142 с.
11. Субетто А.И. Гуманизация российского общества (авторская концепция) / А.И. Субетто. – СПб-М.: Исслед. центр Ком-та по высшей школе, 1992. – 152 с.

Актуальность культурологической подготовки будущего специалиста системы МВД Украины обусловлена процессами модернизации, гуманизации и гуманитаризации образования. Возникли условия, при которых личность впервые осознала себя частью мировой культуры, где на основе диалога культур она познает себя в своей культуре, умножая культуротворческий опыт человечества. Использование метода диалога культур содействует человеческому взаимопониманию, что всегда приводит к координации, сотрудничеству и общей деятельности.

Образование, культурологическая подготовка, гуманизация, гуманитаризация, спецкурс, курсант, диалог культур.

The topicality of the culturological training of the future specialists of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is conditioned by the processes of